

КУПРІЯНОВА Анастасія Олегівна,

курсант Військового інституту
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Науковий керівник:

БЕРИСЛАВСЬКА Оксана Михайлівна,

доцент кафедри військового права
факультету міжнародних відносин і
права Військового інституту
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, кандидат
юридичних наук, доцент

ГРОМАДЯНСТВО УКРАЇНИ ЯК ПРАВОВА ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ

Однією з визначальних засад української ідентичності в сучасній правовій перспективі є інститут громадянства. Саме громадянство формує політико-правовий зв'язок між особою та державою, визначає обсяг прав і обов'язків, а також закріплює належність до політичної спільноти, що виступає основою нації. В умовах війни, масових міграційних процесів значення громадянства як юридичного та ідентифікаційного фактору лише зростає.

Конституційно-правовий вимір громадянства в Україні визначається статтею 4 Конституції України, яка закріплює принцип єдиного громадянства та встановлює, що підстави набуття і припинення громадянства визначаються законом [1]. Проте сучасні законодавчі ініціативи щодо запровадження множинного громадянства зумовлюють полемічність тлумачення цього принципу та викликають дискусії щодо його конституційності, особливо в умовах воєнного стану. Відповідно до Закону України «Про громадянство України» громадянство визначається як сталий правовий зв'язок між фізичною особою і державою, який виражається у взаємних правах та обов'язках [2]. Такий зв'язок є не лише юридичним визначенням, а й важливим чинником формування громадянської ідентичності, оскільки забезпечує участь особи в політичному, соціальному, економічному та культурному житті держави.

Інститут громадянства історично еволюціонував від базового механізму захисту життя і власності до комплексної системи соціальних гарантій та участі у публічному управлінні. Сучасні концепції громадянства підкреслюють і його культурний вимір. Так, концепція культурного громадянства Б. Тернера визначає громадянство як сукупність соціальних практик, що дозволяють особі повноцінно брати участь у національній культурі [3, с. 18]. Отже, громадянство виступає не лише правовим статусом, а й інструментом інтеграції особи до національної спільноти. У даному контексті також важливим є розмежування понять національної та

громадянської ідентичності, закріплене в Законі України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» [4]. Національна ідентичність пов'язується з культурними, мовними та історичними чинниками, тоді як громадянська – визначається політико-правовим зв'язком із державою. Саме громадянство виступає правовою основою громадянської ідентичності та поступового переходу від етнокультурної моделі нації до політико-правової.

Розглядаючи утвердження множинного громадянства в Україні, слід зазначити, що принцип єдиного громадянства має також неоднозначне тлумачення в правовій доктрині. Частина науковців вважає, що він виключає можливість одночасного перебування особи у громадянстві двох або більше держав, тоді як інші трактують його як заборону громадянства адміністративно-територіальних одиниць та принцип визнання особи у правовідносинах з Україною лише громадянином України. Така неоднозначність спричиняє правову невизначеність статусу біпатридів та складнощі у практичній реалізації їхніх прав і свобод [5, с. 111]. Наразі питання офіційного тлумачення статті 4 Конституції України перебуває на розгляді Конституційного Суду України, що підкреслює актуальність проблеми в умовах реформування законодавства про громадянство.

Запровадження множинного громадянства Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення реалізації права на набуття та збереження громадянства України» породжує низку ризиків [6]. По-перше, існує ймовірність впливу біженців і трудових мігрантів та їхнього остаточного «укорінення» закордоном, що може сприяти демографічному занепаду та розосередженню української популяції. По-друге, множинне громадянство породжує проблеми в політичній сфері, а саме створює невизначеність у трьох ключових сферах: участь у публічному управлінні, військовий обов'язок та право власності на землі сільськогосподарського призначення. Виникає питання щодо можливих конфліктів інтересів та впливу іноземних держав на політичні процеси в Україні. Окремої уваги потребує процес набуття громадянства України громадянами російської федерації в умовах збройної агресії. Такий процес потребує посиленого контролю та спеціальних правових механізмів перевірки, щоб уникнути загроз національній безпеці.

Водночас, множинне громадянство має значний позитивний потенціал. Передусім, воно розглядається як інструмент залучення української діаспори, чисельність якої оцінюється у 20-25 мільйонів осіб. Надання громадянства етнічним українцям закордоном може сприяти збереженню їхнього зв'язку з державою та формуванню транснаціональної української ідентичності. Множинне громадянство також створює можливість безпечного повернення біженців на Батьківщину, оскільки дозволяє їм зберегти громадянство України під час проживання в інших державах. Важливим є аспект збереження громадянства особами, які перебувають на тимчасово окупованих територіях та були змушені отримати російські документи. У цьому випадку множинне

громадянство виступає механізмом правового захисту та підтримки зв'язку з Україною. Крім того, такий підхід відповідає міжнародним стандартам, зокрема Європейській конвенції про громадянство 1997 року, яка допускає множинне громадянство як виняток, а також перспективи у європейській інтеграції [7].

Особливим аспектом сучасного розвитку інституту громадянства є можливість його набуття іноземцями, які беруть участь у захисті України. Відповідно до Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» іноземці та особи без громадянства можуть проходити військову службу за контрактом у Збройних Силах України та інших військових формуваннях [8]. Такий правовий статус створює новий вимір громадянства, де участь у захисті держави виступає елементом політико-правової ідентичності та підставою для інтеграції до української політичної нації.

Отже, інститут громадянства є фундаментальною правовою основою формування громадянської ідентичності. Він забезпечує політико-правовий зв'язок між особою і державою, інтегрує індивідів у національну спільноту та визначає їхню участь у публічному житті держави. Сучасні тенденції розвитку громадянства, зокрема запровадження множинного громадянства, створюють як значні можливості, так і серйозні виклики. З одного боку, це інструмент залучення діаспори, захисту біженців та інтеграції національних меншин. З іншого боку, множинне громадянство породжує проблеми правової визначеності, політичної лояльності та національної безпеки, особливо в умовах воєнного стану. В умовах трансформації української ідентичності від етнокультурної до політико-правової громадянство набуває нового змісту як ключовий чинник консолідації суспільства та формування сучасної громадянської нації, але подальший розвиток законодавства про громадянство потребує балансу між принципами державного суверенітету, прав людини та інтеграції України до європейського правового простору.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 черв. 1996 р., редакція від 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про громадянство України: Закон України від 18 січ. 2001 р., редакція від 16.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>
3. Трегуб О. І. Громадянство: концепції та перспективи. *Наукові записки*. Т. 82. Політичні науки. Національний університет «Києво-Могилянська академія». 2008. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/ae2d861d-a894-49c6-b141-d93463045280/content>
4. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 13 груд. 2022 р., редакція від 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
5. Томкіна О. О. Конституційний принцип єдиного громадянства: праводоктринальна інтерпретація. *Нове українське право*. Вип. 4. 2024. URL:

https://ccu.gov.ua/sites/default/files/tomkina_o.o._konstytuciynyy_pryncyp_yedynogo_gromadyanstva_2024.pdf

6. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення реалізації права на набуття та збереження громадянства України: Закон України від 18 черв. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4502-20#Text>

7. Європейська конвенція про громадянство, Страсбург, 06.11.1997, редакція від 27.05.2009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_004#Text

8. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 трав. 1992 р., редакція від 15.01.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#Text>

ЛИТВИН Вікторія Володимирівна,
здобувач Київського фахового коледжу
туризму та готельного господарства

Науковий керівник:

БОБОКАЛ Олена Миколаївна,
викладач-методист Київського
фахового коледжу туризму і готельного
господарства

НОТАРІАТ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Як ніколи національна ідентичність має ключове значення у подіях, що відбуваються сьогодні у нашій країні. Українська ідентичність у сучасних умовах державотворення набуває особливого значення не лише в культурній чи політичній сферах, а й у правовій системі. Українська ідентичність у нотаріальній практиці реалізується через обов'язкове використання державної мови, дотримання національного законодавства та захист прав громадян, що забезпечує правову безпеку держави.

Українська мова в нотаріаті є не лише інструментом діловодства, а фундаментальною основою національної ідентичності та юридичної безпеки. Мова нотаріального діловодства визначається статтею 9 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [3]. Нотаріуси зобов'язані володіти державною мовою та застосовувати її під час виконання службових обов'язків

Оформлення документів державною мовою – це вимога законодавства, що гарантує розуміння правових наслідків усіма сторонами, що є основою професійної етики та стійкості правової системи [3]. Державна мова в нотаріаті – це засіб забезпечення соціальної згуртованості та функціонування мови в офіційних сферах суспільного життя.